

PER QUÈ AQUESTA CRISI NO ÉS COM LES ANTERIORS?

Jorge Beinstein

7/10/2008

www.lahaine.org/amauta

Entrevista a Jorge Beinstein per Daniel Denvir

Jorge Beinstein és economista i professor titular a la Universitat de Buenos Aires. Discutirem amb ell sobre la crisi econòmica, les seves arrels i trajectòria. Aquesta entrevista es va realitzar a finals de febrer d'aquest any. Beinstein va dir que en aquest moment estàvem presenciant el començament de la crisi. Sembla que tenia raó.

Daniel Denvir: La meua primera pregunta potser és massa àmplia. En què consisteix aquesta crisi? Què hi veiem ara i quines són les arrels de la crisi? Es tracta d'una sola crisi o de diverses crisis?

JB: Es tracta d'una súper crisi global que es presenta amb múltiples components: financera, energètica, alimentària, tecnològica, ambiental, com a enfonsament del centre imperialista del món; els Estats Units, etc. El procés va començar com a crisi financera, o almenys així va ser rebuda, més concretament com una crisi generada als Estats Units arrel dels préstecs hipotecaris a gent insolvent que després va irradiar a nivell global. Aquesta evidentment és una versió molt superficial.

La bombolla financera immobiliària li va permetre als Estats Units sortir de la recessió cap a començaments de la dècada actual. Es va donar un doble procés, per una part el govern reactivava la demanda sobre la base de crèdits abundants i barats, però al mateix temps impulsava una política d'estancament dels salaris i de concentració d'ingressos. Aquesta última es va imposant des de fa més d'un quart de segle, des del govern de Reagan, que va culminar en la present dècada amb l'estancament o reducció en termes reals del gruix dels salaris, als Estats Units l'ingrés mitjà familiar al 2007 va ser inferior al de l'any 2000. En síntesi, crèdits per una banda i per altra restricció de la capacitat de pagament de la major part de la població. A això se li agregaren retallades fiscals pels rics i augments dels costos militars.

DD: I al mateix temps el sistema productiu dels Estats Units va continuar la seva decadència.

JB: La cossa inicial, l'empenta decisiva, la va donar Reagan amb la flexibilització laboral que deteriorà seriosament la cultura productiva dels treballadors nord-americans fent a llarg termini als Estats Units menys

competitius a nivell internacional. Després arribaren les importacions xineses, l'entrada de capitals especulatiu, l'ultra consumisme i altres fenòmens que anaren conformant el perfil d'un país parasitari. Però jo no crec que haguem de concloure que aquesta crisi és exclusivament nord-americana i que a partir d'allí es propagà pel món, podríem assumir un altre enfocament; el d'una crisi global amb el centre als Estats Units.

Els dèficits comercials i fiscals de l'Imperi van ser coberts amb papers: dòlars o títols dolaritzats que acumularen els creditors externs, en resum, dòlars de valor decreixent. Per què Japó, Xina o Alemanya accepten aquests papers?, són tontos?, res d'això, li estan atorgant crèdits al seu súper client. Els Estats Units constitueixen el major mercat del món i els seus proveïdors de bens i serveis: xinesos, japonesos o alemanys, així fan funcionar les seves economies acumulant papers que en molts casos es converteixen en inversions directes als Estats Units. Fa un quart de segle les inversions directes nord-americanes a l'exterior eren superiors a les inversions estrangeres als Estats Units, ara és al revés; l'imperi va sent "colonitzat" pels inversors estrangers. Els Estats Units són un gran paràsit però la seva degradació mostra que també són un tipus de "víctima" del capitalisme global: el parasitisme imperial és en bona mesura alimentat pels capitalistes europeus, japonesos, xinesos i altres.

DD: Clar, però els Estats Units segueixen sent el gran imperi global.

JB: Així és, el sistema financer mundial, el sistema capitalista mundial, té un centre imperial i un gran exèrcit de dimensió planetària: l'exèrcit nord-americà, el gran paraigua blindat protector-opressor, forjat durant la guerra freda.

DD: Però també existeixen grans contradiccions entre les grans potències.

JB: Per suposat, però són contradiccions que no arriben a l'enfrontament armat directe. El panorama era molt diferent a les èpoques de la primera i la segona guerres mundials. En l'època de la primera guerra mundial, per exemple, existien burgesies nacionals imperialistes com les de Japó, Alemanya, França, Anglaterra o Estats Units poc interpenetrades, geloses dels seus espais exclusius imperials, articulades entorn de les seves indústries locals.

DD: Burgesies nacionalistes.

JB: Quina és la situació actual?; estats nacionals cobrint l'àrea dominant, imperialista del capitalisme, burgesies locals molt poderoses, però els interessos de les quals ja no són sols nacionals, estan transnacionalitzades i articulades entorn de trames financeres globals. Entre aquests estats, òbviament es destaca el súperestat nord-americà, en quant a centre del centre del món (tot i que decadent). Et donaré un exemple: existeix una campanya persistent de tipus nacionalista als Estats Units perquè els xinesos suposadament els envaeixen amb les seves mercaderies (el principal dèficit

comercial de l'Imperi és amb els xinesos). Quantes empreses nord-americanes estan exportant des de Xina cap als Estats Units?: moltes, abarçant una àmplia gamma de productes que apuntalen l'onada consumista nord-americana amb productes barats gràcies als salaris de misèria pagats als obrers xinesos. Per la seva banda Xina posseeix reserves dolaritzades per més de 1,5 milions de milions de dòlars, compta amb un "fons sobirà" que col·loca excedents financers a tota classe de negocis a Àsia, Àfrica, els Estats Units, Europa, etc. avaluat en uns 200 mil milions de dòlars. Ens trobaem davant una interpenetració de negocis que atrapa, sobredetermina, els anomenats "interessos nacionals", que existeixen, però -reitero- estan subordinats a una dinàmica global superior. Potser l'únic cas atípic sigui el de Rússia on l'estat, producte de la desintegració de la URSS, és massa fort respecte als seus burgesos mafiosos locals.

DD: Això significa que existeix una transnacionalització completa del capitalisme?...

JB: No, no és així, les burgesies centrals són al mateix temps locals i transnacionals. Existeixen contradiccions inter-burgeses, és a dir "internacionals" però que no arriben a ser antagòniques com passava al segle XIX i fins la fi de la segona guerra mundial.

DD: Existeixen característiques qualitatives més que quantitatives que determinin la naturalesa de la crisi global en la que vivim. No els sembla que aquesta és una crisi qualitativament diferent de les anteriors?

JB: Sí, així és. Agafem l'exemple de la crisi financera actual. Durant tot el segle passat es produïren importants crisis financeres, però la crisi actual no s'assembla a cap de les anteriors, en primer lloc per la seva magnitud tan en termes absoluts com relatius (respecte el Producte Brut Mundial i altres indicadors macroeconòmics). Sense anar més lluny a començaments de la dècada actual la massa especulativa global representava entre tres i quatre vegades el Producte Brut Mundial, els anomenats "productes financers derivats" tot just assolien el doble del PBM. Ara, al 2008 els productes financers derivats (registrats pel Banc de Basilea) ronden els 600 milions de milions de dòlars que sumats als demés negocis especulatius assoleixen una massa financera global d'uns mil milions de milions de dòlars, és a dir unes 16 vegades el PBM. Aquesta és molt més que la dominació financera del capitalisme que va descriure Lenin fa prop de 80 anys, inclús el terme "hegemonia financera" subestima el fenomen, la civilització burgesa en el seu conjunt és avui un model de vida (econòmic, polític, cultural, tecnològic, etc) estructurat entorn de la dinàmica financera. Es tracta del finançament integral del capitalisme, parasitisme modern que ens fa recordar formes parasitàries d'un altre tipus, podem anomenar-les "antigues", dominant completament decadències de civilitzacions anteriors a la nostra. D'altra banda aquesta súper crisi financera "convergeix" amb altres crisis com l'energètica, l'alimentària o la crisi del "centre del món", els Estats Units, l'Imperi planetari, el

centre conductor del capitalisme mundial. Dit d'altra manera, ens trobem davant una crisi general del sistema que com és lògic assumeix diversos rostres.

DD: Vostè suggereix un nou centre mundial pel futur?, podria ser Xina?

JB: No ho crec, Xina depèn de la capacitat de compra del mercat nord-americà.

DD: Aleshores Japó o la Unió Europea?

JB: Tampoc, les interpenetracions econòmiques d'ambdós amb els Estats Units són també molt fortes, no podran desacoblar-se de la decadència nord-americana. Decau l'Imperi, no hi ha reemplaçament, la declinació del sistema és global.

DD: Del món capitalista?

JB: No hi ha altre món, i no oblidem que la decadència imperialista no és sols econòmica, també és institucional, moral, del conjunt d'elements materials i simbòlics que possibilitaren en una altra època una forta integració social. Per exemple creix la criminalitat en general i la criminalització elitista respecte els pobres als Estats Units, n'hi ha prou amb observar la corba ascendent de presos...

DD: Ara assoleix uns dos milions.

JB: Més de dos milions, però si hi incloem a tots els que es troben sota control judicial (presos, sota règim de "probation", etc) arribem a una mica més de sis milions de persones. És el major volum a nivell internacional tan en termes absoluts com relatius (respecte de la població total del país), més que els xinesos, més que els russos.

És necessari agregar que la crisi moral i institucional inclou el tema militar, la despesa bèl·lica nord-americana real d'aquest any arriba a prop de 1,2 milions de milions de dòlars.

DD: ...i tot i així estan perdent les guerres d'Iraq i Afganistan...

JB: Et donaré un exemple: la Casa Blanca ha desenvolupat des de 2003 un ambiciós programa per a neutralitzar els anomenats "IED" (sigla en anglès dels artefactes explosius de fabricació casolana) amb els que la resistència iraquiana ha provocat veritables estralls entre les tropes ocupants, porta gastat en aquest programa més de 7 mil milions de dòlars: l'equivalent en dòlars deflacionats d'allò gastat fa més de seixanta anys en el famós projecte Manhattan de producció de la bomba atòmica. El resultat del programa anti-IED ha estat un veritable fracàs. Això ens porta al tema de la ineficàcia de la

tecnologia militar més avançada des del punt de vista de la modernitat burgesa per guanyar les guerres colonials. Existeix perplexitat en els alts comandaments militars occidentals, el seu gegantí aparell bèl·lic pot ser posat en escac per forces irregulars de països subdesenvolupats, el prestigi del “complex militar-industrial” s’està derruïnt, mai abans s’havia vist, en la història del capitalisme, un fenomen d’aquesta envergadura.

DD: A Vietnam fa quaranta anys potser, no?

JB: Existeixen antecedents, la guerra de Vietnam és un d’ells, també ho és la guerrilla antinazi iugoslava durant la segona guerra mundial. Però ambdós esdeveniments no marquen el límit històric de l’aparell militar modern. Ara amb les guerres perdudes d’Euràsia sí que està passant això. Les resistències antiimperialistes d’Iraq i Afganistan utilitzen armes senzilles, barates; kalashnikovs, RPGs, IEDs, enfronten estructures armades molt sofisticades el gegantisme de les quals les immobilitza estratègicament davant les guerrilles, organitzacions armades populars del segle XXI, perifèriques però modernes. És la llarga història del militarisme burgès que sembla haver entrat en la seva etapa declinant. El cicle començà amb la Revolució Francesa, va seguir amb Napoleó, després amb els complexos militars industrials europeus després de la guerra franco-prussiana a Alemanya, França, Anglaterra fins arribar a Hitler. Fent cada cop més forta la vinculació entre ciència, indústria i armament, la culminació de la qual, el seu nivell més alt, ha estat assolit pel Complex Militar Industrial nord-americà.

DD: El desenvolupament del qual porta varies dècades...

JB: Des dels anys trenta, a finals d’aquesta dècada els Estats Units aconseguiren sortir de la recessió gràcies al keynesianisme militar, espina dorsal del sistema econòmic imperial.

Acabada la Segona Guerra Mundial, la va seguir la llarga Guerra Freda i quan aquesta va acabar l’èlit va buscar una nova legitimació en l’anomenada “guerra contra el terrorisme”. Els Estats Units no han conegut un altre keynesianisme que el militar, les formes no-militars quedaren subordinades al mateix. Allí radica el nucli decisiu de la tragèdia nord-americana, que presenta una societat aparentment democràtica però que en realitat està regida per una trama financera, petrolera, militar que ara es troba en un carreró sense sortida.

DD: ...una crisi enorme...

JB: i sorprenent... la teoria econòmica convencional no serveix per entendre el que passa, aquesta és una crisi d’una profunditat sense paral·lels, tampoc hauria de ser pensada com un procés fulminant on tot s’enfonsa en un curt període. Hem ingressat en un període que probablement serà llarg de declinació de l’economia nord-americana, i també de les altres economies centrals com Japó i la Unió Europea i inclús de les zones perifèriques

emergents fortament lligades als mercats dels països dominants, per exemple Xina. Les successives i creixents bombolles financeres aconseguiren en les últimes dècades mantenir el dinamisme del capitalisme a escala mundial, concentrant ingressos, malbaratant recursos naturals no renovables, destruint bastes zones de la perifèria, però la droga financera no sols ha anat esgotant el seu poder estimulador sinó que ara apareix com el principal catalitzador de la decadència.

DD: Quins són els antecedents d'aquesta financerització? I per què les crisis anteriors no han causat l'enfonsament del capitalisme i en canvi l'actual el provocaria?

JB: Les crisis del capitalisme industrial del segle XIX foren bàsicament crisis de creixement que expressaven la pujada del nou sistema, el parasitisme financer comença el seu ascens cap a finals d'aquest segle. Després, les crisis del segle XX expressaren de manera creixent la dominació parasitària (militarista, financera, consumista imperial, etc.). A començaments del segle XX Lenin assenyalava que la dominació financera del capitalisme significava el predomini de formes degenerades, decadents que tot i així no tenien per què produir automàticament l'enfonsament del sistema i la seva superació per una nova civilització, socialista. Ni per ell ni per Rosa Luxemburg que va escriure un text decisiu: "L'acumulació del capital", el capitalisme s'enfonsaria sols deixant-li la via lliure als oprimits. Abans d'ells, Marx sostenia que les crisis capitalistes constituïen una sèrie inevitable i que després de cada una d'elles el sistema es recomponia però creixentment deteriorat fins arribar a l'anomenada "crisi general", integral del sistema. Tot i que per a Marx la superació postcapitalista, socialista, constituïa una "necessitat històrica", facilitada pel deteriorament del sistema, però no un esdeveniment inevitable. Existien per tots ells dues alternatives històriques; la superació humanista (comunista) o el replegament bàrbar, l'enfonsament de la humanitat en una llarga decadència. La fórmula "socialisme-o-barbàrie" llançada per Rosa Luxemburg, no fou un simple eslògan militant sinó la síntesis d'una reflexió molt elaborada sobre el futur de la civilització burgesa que compartiren no sols Marx i els seus deixebles directes sinó un ventall molt més ampli de pensadors.

Jo considero que el nivell de parasitisme que ha acumulat el capitalisme a començaments del segle XXI sumat al seu bloqueig tecnològic (associat al seu model de consum) ara evident i queu s'expressa per exemple en els temes energètic, alimentari o ambiental, col·loca al sistema mundial davant una veritable "catàstrofe". És a dir un moment de bifurcació històrica a partir del qual les formes de reproducció sistèmica vigents durant més de dos segles no podran seguir funcionant molt més temps. Això obre la via per la superació humanista però també pel naixement d'estructures monstruoses d'opressió, de concentració salvatge de recursos. Prefereixo ser optimista (tot i que prudent).

DD: A vegades la nostra impaciència per acabar amb el sistema distorsiona la nostra reflexió...

JB: Hem d'esforçar-nos per entendre la realitat tal com és. Fa prop d'una dècada ja vaig reprendre la idea formulada als anys 1970 per Roger Dangeville que sostenia que el capitalisme havia entrat en la seva etapa de senilitat. A començaments de 2001 vaig publicar un llibre titulat "Capitalisme senil", temps després Samir Amin va publicar en la mateixa línia de reflexió un llibre fonamental anomenat "Més enllà del capitalisme senil", alguns altres autors s'han incorporat a aquesta línia de treball. Quina és la hipòtesis comuna?: la civilització burgesa ha entrat en decadència. La senilitat del sistema ens obliga a veure les seves crisis, i la contenció provisòria de les mateixes, de manera diferent a la visió de les turbulències d'etapes anteriors; no es tracta d'un capitalisme industrial juvenil com al segle XIX o madur com en bona part del segle XX, on ja li florien algunes canes, sinó d'una cultura decrepita que no té perquè morir d'un dia per l'altre sinó més aviat degradar-se gradualment. Clar, existeixen salts qualitius possibles en aquesta marxa descendent, van apareixent xacres, contradiccions insuperables, aberracions de tot tipus que generalment no són absorbides o superades sinó que van generant efectes multiplicadors negatius que es propaguen amb diversos ritmes. En aquest camí la implosió és una possibilitat no un fet inexorable en una data determinada.

DD: Això s'aplicaria a Estats Units...

JB: Segons Wallerstein l'Imperi té dues alternatives: acceptar i adequar-se a una sort de decadència honorable com va ocórrer amb Anglaterra al segle XX o bé "tirar la casa per la finestra" en una boja fuga (militarista, financera, imperialista) cap endavant com ho assajà l'administració de Bush en aquesta dècada. Existeix a l'interior del sistema de poder nord-americà un sector, fins ara no dominant, que vol aturar la guerra d'Euràsia o almenys suavitzar-la, establir una associació més estreta amb la Unió Europea, no bombardejar l'Iran, coexistir amb russos i xinesos, etc. És a dir, dissenyar un repartiment del món on els Estats Units hagin de renunciar a les seves pretensions d'hegemonia global, retirant-se d'algunes posicions, compartint-ne d'altres, etc. En aquest camí el dòlar per exemple ja no seria la moneda dominant universal, els nord-americans haurien d'ajustar el seu consum, conformar-se amb taxes de creixement molt baixes, etc. Es tractaria d'una temptativa de posar en marxa el que podríem qualificar com estancament o declinació estable de l'Imperi. Es tracta d'una alternativa raonable però potser molt dèbil, molt poc representativa de la cultura, la dinàmica dels grups parasitaris dominants en el sistema de poder imperial. El que ara predomina en el Poder imperial és la lògica de la fuga cap endavant, de la preservació a tota costa de l'estructura actual. Estem davant un final obert...

DD: Aleshores una era universal de capitalisme salvatge és possible...

JB: És possible. De totes maneres si ens ubiquem en el llarg període històric potser podríem concloure que la gran temptativa de recuperació salvatge fou

l'etapa neoliberal i el seu final a tota orquestra amb Bush i els seus falcons a l'escenari, potser ara estem ingressant en una sort de pla inclinat descendent, de declinació oberta del sistema, del seu desordenament general. Potser sigui així... és una hipòtesi de treball... l'estancament actual i imminent declinació de la producció petrolera global ens estaria indicant això...

DD: Aleshores, l'esgotament de recursos naturals no renovables és una crisi fonamental?

JB: Així és, a les anteriors grans crisis capitalistes un dels factors decisius de la recuperació, no l'únic, era l'existència de fonts energètiques abundants i a baix cost. La crisi de 1914-1918 va coincidir amb el Peak Coal (el punt màxim de producció de carbó) a Anglaterra, però la producció petrolera ja ascendia sota el lideratge nord-americà i els seus nous productes dinamitzadors del sistema com els automòbils.

Un nou i gegantí mercat entrava a jugar amb força a l'univers capitalista. Tota la història ascendent del capitalisme industrial des de la fi del segle XVIII està marcada per l'ampliació dels mercats centrals, imperialistes, combinada amb l'expansió de l'ús de recursos naturals no renovables. Ambdues condicions ara semblen estar esgotades...

DD: I els biocombustibles?

JB: El remei és pitjor que la malaltia, la producció a gran escala de biocombustibles redueix la superfície de les terres dedicades a la producció d'aliments, genera crisi alimentària i més inflació, el desordre del sistema augmenta, a més els biocombustibles, inclús acceptant les hipòtesis de producció més optimistes no resolen el problema del dèficit energètic.